

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

процесу в дітей, які навчаються в різних педагогічних умовах, і для кращого розуміння визначених результатів, мовленнєва діяльність дошкільників зазначеної категорії потребує детальнішого обстеження та обґрунтування.

1. Батраченко І. *Зазирнути в майбутнє або антиципація в дошкільному віці* / І. Батраченко // *Дошкільне виховання*. – 2010. – №5.

2. Богуш А.М. *Мовленнєвий портрет п'ятирічної дитини* / А.М. Богуш // *Дошкільне виховання*. – 2013. – №7. – С. 6.

3. Рібцун Ю.В. *Методичні рекомендації щодо*

формування фонетико-фонематичної складової експресивного мовлення молодших дошкільників із ЗНМ / Ю.В. Рібцун // *Український логопедичний вісник: зб. наук. пр.* – Вип. 1. – 2010. – С. 72 – 81.

4. Леонтьев А.А. *Психолінгвістический анализ семантики и грамматики: На материале онтогенеза речи* / Отв. ред. А.А. Леонтьев. – М.: “Наука”, 1990. – 165 с.

5. Романенко О.В. *Роль антиципації у структурі психічного розвитку* / О.В. Романенко // *Юридична психологія та педагогіка*. – К.: КНУВС, 2008. – № 2. – С. 136 – 145.

6. *Спеціальна педагогіка [понятійно-термінолог. словник]* / за ред. акад. В.І. Бондаря. – Луганськ: Альма-матер, 2003. – 436 с.

Стаття надійшла до редакції 11.06.2015

УДК 37.035

Оксана Васюк, доцент кафедри педагогіки
Світлана Виговська, доцент кафедри педагогіки

Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Проаналізовано різні підходи щодо означення змісту поняття “соціальне виховання” у контексті соціальної педагогіки та професійної діяльності соціального педагога. У ході дослідження виокремлено підходи науковців до означення цих понять.

Ключові слова: соціальне виховання, соціальна педагогіка, соціалізація, соціальний педагог.

Літ. 18.

Оксана Васюк, доцент кафедри педагогіки
Светлана Выговская, доцент кафедри педагогіки

Національного університету біоресурсов и природопользования Украины, г. Киев

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІАЛЬНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО ВОСПИТАННЯ

Проаналізовані різні підходи до визначення змісту поняття “соціальне виховання” в контексті соціальної педагогіки та професійної діяльності соціального педагога. В ході дослідження виділено підходи учених до визначення цих понять.

Ключевые слова: соціальне виховання, соціальна педагогіка, соціалізація, соціальний педагог.

Oksana Vasyuk, Ph.D., Associate Professor of Pedagogy Department
Svitlana Vygovsjka, Ph.D., Associate Professor of Pedagogy Department
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

CONCEPTUAL – CATEGORICAL ASPECTS OF SOCIAL EDUCATION

Analyzed different approaches to the determination of the concept of “social education” in the context of social pedagogy and professional activity of the social teacher. In the study isolated approaches to the definition of these concepts.

Keywords: social education, social pedagogy, socialization, social pedagogue.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Національна система освіти і виховання нині зорієнтована на нову парадигму виховання, в центрі якої стоїть особистість у всіх її взаємозв'язках. Загострення соціально-

економічних проблем, недосконалість правової та нормативної бази, відсутність дієвих механізмів державної підтримки молоді в період її соціального становлення та розвитку зумовлює потребу в досконалішій, науково обґрунтованій системі соціального виховання, що могла б стати основою підготовки особистості до самостійної, активної

та творчої життєдіяльності в нових соціальних і культурних умовах, формування особистості свідомого громадянина України.

Як стверджує С. Лобанова, система виховання, що нині діє в Україні, суттєво відрізняється від процесів, які відбуваються у суспільстві, а існуючі підходи до розуміння сутності категорії “виховання” є дещо звуженими і не відображають його об’єктивні характеристики. Суспільна і наукова думка довгий час не усвідомлювала, що виховання як соціальне явище розвивається й удосконалюється за об’єктивними законами діалектики. Наукові напрацювання минулих років щодо виховання супроводжувалися недооцінкою комплексного і міждисциплінарного підходу, що збіднювало діагностичні й прогностичні функції досліджень, не відкривало доступу до глибинних процесів соціуму у взаємозв’язку з сутнісним аналізом механізмів виховання і розвитку особистості [7, 3].

Аналіз основних досліджень і публікацій, у яких започатковано розв’язання даної проблеми. Проблеми соціального виховання присвячені праці багатьох сучасних учених. Аналізують нові підходи до концептуального окреслення виховання як соціокультурного явища В. Андрущенко, І. Бех, В. Красевський, В. Кремень, М. Лукашевич, В. Лутай, М. Сметанський, О. Сухомлинська, В. Шахов та ін. Дослідники О. Безпалько, Н. Бура, І. Зверева, А. Капська, Г. Лактіонова, Л. Міщик, В. Оржеховська, В. Поліщук, С. Харченко та ін. розглядають виховання, його соціокультурну сутність, пов’язуючи безпосередньо із соціальною педагогікою.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у з’ясуванні сутності поняття “соціальне виховання” через призму соціальної педагогіки та діяльності соціального педагога.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед вважаємо за необхідне визначитися, чи можна називати виховання соціальним.

Зауважимо, що педагогіка є наукою соціальною, адже у будь-якому виховному процесі присутні соціальні цілі, соціальні умови, соціальна детермінація освітньо-виховних механізмів.

Учений А. Мудрик ототожнює соціальне виховання з вихованням узагалі й підтверджує тенденцію існування в сучасній педагогічній науці теорії соціального виховання: феномен соціального виховання постає в теоретичних уявленнях як нормативно-інтерпретативний за своїм змістом образ. Таке розуміння соціального виховання збагачує теорію і практику виховання насамперед тим, що дозволяє методологічно точно дати визначення соціальному вихованню серед

інших процесів, що відносяться до людського існування (розвиток, соціалізація, виховання). Для соціального виховання характерне визнання того, що:

- співвідношення стихійної та організованої соціалізації дозволяє з більшою об’єктивністю поставитися до визначення можливостей, кордонів і різноманітності завдань різних суб’єктів виховної діяльності, кожен з яких має свої цінності, форми взаємодії тощо;

- завдання соціального виховання відмінні від завдань інших видів виховання (сімейного, релігійного) і не можуть бути тотожні завданням стихійно і відносно спрямованої соціалізації;

- багатofакторність і багатовимірність соціалізації створює основу як для просоціальної, так і антисоціальної спрямованості взаємодії людини і суспільства; дозволяє зафіксувати існування соціального та десоціального виховання;

- констатація існування різних підходів до соціалізації створює основу для конструювання різноманітних (як мінімум двох, на основі суб’єкт-об’єктного і суб’єкт-суб’єктного підходу) моделей соціального виховання [9].

Дослідник С. Литвиненко переконує, що нині більшість науковців розглядають соціокультурний феномен виховання як об’єктивний механізм передачі поколінням життєво необхідного досвіду в процесі формування і розвитку особистості [6].

Поява виховання в рамках соціалізації обумовлена передусім суспільними потребами в цілеспрямованому, адекватному формуванні й розвитку особистості. Метою виховання є точне визначення потреб суспільства й особистості, яка володіє цілком визначеними соціальними якостями, сукупність яких знаходить своє відображення у цілях виховання [3, 42].

До характерних рис соціального відносять: спільність та інтегративний зв’язок із властивостями суспільних відносин; залежність від місця індивідів і їх груп у суспільних структурах; спільну діяльність, що проявляється у взаємодії і спілкуванні; наявність відносин між групами індивідів і відповідного ставлення до свого положення у суспільстві, до факторів суспільного життя [15, 45 – 46]. Зрозуміло, що виховання відповідає цим вимогам, адже природа і сутність виховання полягають у соціалізації індивідів, підготовці до життя, до взаємодії в групі й суспільстві.

За останні роки у вихованні посилилася його соціальна акцентуалізація, орієнтація на соціальне замовлення – виховання людей, якісна характеристика яких укладається у формулу: формування громадянина, людини, особистості.

У цьому сенсі особливого значення набуває ефективно здійснення саме соціального виховання, його оновленої парадигми розвитку, що є якісно новим підходом до процесу формування і становлення особистості. Його нова якість виражається в статусі соціального виховання як важливого пріоритету в освіті підростаючих поколінь [13, 10].

У навчальному посібнику авторського колективу (Л. Коваль, І. Зверева, С. Хлебик) соціальне виховання розглядається як система соціально-педагогічних, культурних, сімейно-побутових та інших заходів, спрямованих на оволодіння та засвоєння дітьми і молоддю загальнолюдських і спеціальних знань, соціального досвіду з метою формування у них сталих ціннісних орієнтацій та адекватної соціально спрямованої поведінки [4].

Подібним до попереднього є визначення соціального виховання у О. Безпалько, як процесу забезпечення в суспільстві умов та заходів, спрямованих на оволодіння і засвоєння підростаючим поколінням загальнолюдських і спеціальних знань, соціального досвіду з метою формування в нього соціально-позитивних ціннісних орієнтацій [1, 29]. Отже, ці визначення розглядають соціальне виховання як складову соціальної педагогіки.

Дослідник Л. Мардахаєв соціальне виховання визначає як цілеспрямовану виховну діяльність (цілеспрямоване виховання), що пов'язана з життєдіяльністю людей у суспільстві. Його варто розглядати з позиції суспільства (держави), соціальних інститутів (сім'ї, освітніх і соціальних установ, організацій), соціального фактора самої людини [8, 96]. Науковець акцентує на тому, що соціальне виховання обумовлене морально-психологічним кліматом, установками, принципами, сформованими традиціями, досвідом виховної діяльності, авторитетними особами, що забезпечують виховний процес, виховною діяльністю, середовищем тощо [8, 101]. Таким чином, у визначенні Л. Мардахаєва соціальне виховання набуває характеру процесуальності.

У В. Нікітіна соціальне виховання також є процесом, під час якого людина набуває здатності до соціального орієнтування, соціального функціонування, дістають розвитку такі риси, як милосердя й співчуття, а головне – потреби і здатності до такої діяльності на практиці. Результатом соціального виховання є соціальність як “здатність людини до взаємодії з соціальним світом” [10, 6]. З розвитком соціальності людина отримує здатність до соціального саморозвитку та самовиховання, оскільки не укладається в схему

адаптації – інтеграції, яка має відбиток пасивної поведінки особистості в суспільстві [10, 39].

На думку А. Рижанової, складовими соціальності є певні соціальні цінності, соціальні якості, соціальна поведінка. Вчена акцентує увагу на тому, що у процесі соціального виховання формуються не лише соціально значущі, а й соціальні якості – соціальна активність, толерантність тощо [14, 42]. Проте, вітчизняні фахівці відповідної галузі педагогіки майже не згадують цей термін, хоча “соціальність” досить давно досліджують соціологи, філософи, психологи [14, 63].

Учений М. Плоткін характеризує сутність соціального виховання як роботу з дітьми в певному соціальному середовищі. Теоретичний образ соціального виховання, на його думку, є найпріоритетнішим в освіті; організацією виховання в соціальному середовищі, яке є “полем” соціальної самореалізації людини, проявом її ініціативи, самостійності, творчості [12, 83]. Він стверджує, що уведення соціального виховання в контекст соціально-педагогічної практики, орієнтація на соціально-виховні компетентності фахівців – соціальних педагогів, соціальних працівників, виховних закладів різного рівня і типу – з усією визначеністю підкреслює нагальну необхідність постійного теоретичного і практичного осмислення проблем соціального виховання [13, 18].

Низка науковців (О. Безпалько [1], А. Рижанова [14], М. Шакурова [17] та ін.) переконані, що діяльність соціального педагога безпосередньо спрямована на соціальне виховання молодого покоління, збагачення його позитивним соціальним досвідом.

Так, деякі вчені під соціально-педагогічною діяльністю, яка здійснюється суб'єктами, зокрема соціальними педагогами, розуміють діяльність, спрямовану на вирішення завдань соціального виховання та соціально-педагогічного захисту. Соціальне виховання вони трактують, як турботу суспільства про свій прогрес в особі молодших поколінь, умови, створювані суспільством, державними і приватними структурами, для фізичного, психічного й соціального розвитку людини [17, 5].

Науковець Л. Штефан, визначаючи предмет соціальної педагогіки як закономірності, принципи та методи соціально-педагогічного процесу, розуміє такий процес як близький за змістом до соціального виховання – виховання особистості в соціумі, оскільки далі стверджує, що соціально-педагогічна наука досліджує сутність, закономірності та принципи виховання в різних соціальних інститутах [18].

Як категорію соціальної педагогіки визначають соціальне виховання В. Бочарова, Т. Василькова, Ю. Василькова, М. Галагузова, О. Мудрик. У своїх працях ці науковці трактують соціальне виховання як виховання підростаючого покоління дітей у соціумі; високоякісне виховання і освіти дітей; виховання усіх вікових груп і категорій людей; цілеспрямований процес засвоєння конкретної системи знань, норм, цінностей, стосунків, способів поведінки, що дозволяють людині функціонувати як повноправний член суспільства, спільності, групи [11, 25].

Цілеспрямованим процесом формування соціально значущих якостей особистості людини, необхідних їй для успішного перебігу соціалізації; системою цілеспрямованого впливу суспільства на цінності, стосунки і сенс життя окремої людини, соціальних мікрогруп в інтересах узгодження трудової і пізнавальної активності їх членів, емоційно-моральних відносин, досвіду практичної діяльності з інтересами і цінностями цього суспільства у напрямку прогресивного соціально-економічного й духовно-культурного розвитку суспільства і людини означають соціальне виховання О. Нікуліна та Л. Смотров. Вчені переконані, що сучасна соціальна педагогіка розглядає соціальне виховання як процес сприяння продуктивному особистісному зростанню людини під час вирішення нею життєво важливих завдань (досягнення життєвого успіху, соціальної компетентності, конкурентоспроможності, соціального самовизначення, виживання у суспільстві), взаємодії з оточуючим світом [11, 25 – 26].

Найвдалішим у ракурсі нашого дослідження вважаємо визначення російської дослідниці М. Галагузової, яка вважає, що соціальна педагогіка – це розділ педагогіки, предметом дослідження якого є соціальна освіта, соціальне виховання й соціально-педагогічна діяльність [2, 168 – 184]. Отже, це визначення доводить, що соціальне виховання взаємопов'язане із соціальною педагогікою та соціально-педагогічною діяльністю.

До результатів соціального виховання С. Харченко відносить: соціальні знання, соціальний досвід, ціннісні орієнтації, соціальні якості, риси, здатності, зразки соціальної поведінки, соціальну зрілість, соціальну активність, суб'єктність (суб'єктивність), соціальне благополуччя, соціальні цінності тощо. Учений наголошує на тому, що при означенні соціального виховання єдине, у чому одностайні майже всі дослідники, – це трактування виховання як складника, педагогічно керованої частини соціалізації [16, 9].

Висновки з даного дослідження. Аналіз напрацювань українських і зарубіжних учених щодо соціального виховання дозволяє стверджувати, що розуміння ними соціальної сутності виховання реалізується через поняття “соціальне виховання”, яке тісно пов'язане із такими поняттями, як “соціальна педагогіка”, “соціальний педагог” та “соціально-педагогічна діяльність”. Переважна більшість дослідників переконана, що соціальне виховання є провідним процесом (системою, діяльністю, роботою з дітьми тощо), що розглядається, вивчається, реалізується соціальною педагогікою, є доміантним у формуванні особистості, сприяє продуктивному особистісному зростанню людини, яке узгоджується з інтересами й цінностями суспільства, потребами самої особистості. Соціальне виховання, насамперед, спрямоване на формування соціально значущих якостей особистості, системи цінностей, способів поведінки тощо в різних соціальних інститутах у процесі соціально-педагогічної діяльності, яку здійснюють суб'єкти соціально-педагогічної діяльності, зокрема соціальні педагоги.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку вбачаємо у дослідженні фахових соціально-виховних компетентностей соціальних педагогів.

1. Безпалько О.В. *Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: навч. посіб.* / Ольга Володимирівна Безпалько. – К.: Центр навч. літ-ри, 2003. – 134 с.

2. Галагузова М.А. *Категориально-понятійные проблемы социальной педагогики* / М.А. Галагузова // *Понятийный аппарат педагогики и образования: сб. науч. тр. / отв. ред. М.А. Галагузова.* – Екатеринбург: Изд-во “СВ – 6”, 1998. – Вып. 3. – С. 168 – 184.

3. Ильчиков М.З. *Социология воспитания* / М.З. Ильчиков, Б.А. Смирнов. – М.: Фирма Гардарика, 1996 – 116 с.

4. Коваль Л.Г. *Соціальна педагогіка/соціальна работа: навч. посіб.* Л.Г. Коваль, І.Д. Зверева, С.Р. Хлебик. – К.: ІЗМН, 1997. – 392 с.

5. Лавриченко Н. *Соціалізація і моральне становлення особистості як комплексна педагогічна проблема* / Н. Лавриченко // *Шлях освіти.* – 2004. – № 1. – С. 11 – 17.

6. Литвиненко С.А. *Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04* / С.А. Литвиненко – Рівне: [б. в.], 2005. – 408 с.

7. Лобанова С.І. *Соціокультурні детермінанти формування моделей виховання дітей і молоді у Стародавньому Римі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01* / С.І. Лобанова. – Луцьк, 2011. – 221 с.

8. Мардахаев Л.В. *Социальная педагогика: учеб.*

KIDULTS AS A PHENOMENON OF POSTMODERNITY

/ Лев Владимирович Мардахаев. – М.: Гардарики, 2008. – 269 с.

9. Мудрик А.В. Социализация вчера и сегодня / А.В. Мудрик. – М.: МПСИ, 2006. – 432 с.

10. Никитин В.А. Социальная педагогика: учеб. пособ. / под ред. В.А. Никитина. – М.: “Радуга”, 2000. – 245 с.

11. Никулина О.М. Социальная педагогика: конспект лекций / О.М. Никулина, Л.Н. Смотрова. – М.: Высшее образование, 2008. – 256 с.

12. Плоткин М.М. Социальное воспитание в контексте теории социальной педагогики / М.М. Плоткин // Социальная педагогика в России. – 2009. – № 5. – С. 80 – 90.

13. Плоткин М.М. Социальное воспитание в контексте теории социальной педагогики / М.М. Плоткин // Вестник КГУ им. Н.А. Некрасова. – 2012. – Т. 18. – С. 10 – 18.

14. Рижанова А.О. Развитие социальной

педагогике в социокультурном контексте: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.05 / А.О. Рижанова. – Луганськ, 2005. – 442 с.

15. Соколов Р. Философский камень социальной педагогики XXI века / Р. Соколов // Упр. шк. – 1999. – Февр. (№ 6). – С. 5.

16. Харченко С.Я. Значения категории “социальность” у поисках методологичної основи розвитку сучасної соціально-педагогічної науки / С.Я. Харченко // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2012. – № 3. – С. 4 – 13.

17. Шакурова М.В. Методика и технология работы социального педагога: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / М.В. Шакурова. – 2-е изд., стереотип. – М.: Изд. центр “Академия”, 2004. – 272 с.

18. Штефан Л.А. Соціально-педагогічна теорія та практика в Україні (20-ті – 90-ті рр. XX ст.) / Л.А. Штефан. – Х.: “ТО Ексклюзив”, 2002. – 263 с.

Стаття надійшла до редакції 24.06.2015

УДК 159.9:7.038.6

Jan Mazur, *Ospepe, Asso. Prof, Teacher Pontifical University John Paul II in Krakow*

KIDULTS AS A PHENOMENON OF POSTMODERNITY

Ян Мазур, професор, викладач Папський університет Івана Павла II в Кракові

КІДЛІАТ – ЯК ЯВИЩЕ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

1. An attempt to identify *kidults*. The English word *kidults* is formed from two words: “kid” and “adult”. The *kidults* term was first used in “The New York Times” in 1985. The author of the term, Peter Martin, applied it to describe people who take advantage of the experience of adulthood, while at the same time – like children – fleeing from its hardships and obligations. Although they are adults, in many respects their views and attitudes hide a reluctance towards adulthood. In other words, *kidults* are those who try to return to a safe childhood, to happy ignorance. They want, Martin writes, freedom from responsibility for the world, and wish for the right to arrange matters in a specific, unique pattern which brings them a sense of wonder and wellbeing.

The description of *kidults* published some years ago in “Rzeczpospolita” is also interesting. It includes, among other things, the idea that “a *kidult* is a middle-aged person who participates in youth culture and surrounds himself with gadgets of this nature. This is the definition. In practice, this term resembles a

bottomless pit into which you can throw everything, and everyone who has passed the magical age of thirty, will find something of a *kidult* in himself. This can be a fascination with Harry Potter, a collection of tin soldiers on the shelf, a miniskirt with colorful ruffles, a hoodie on a serious CEO, ponytails instead of elegantly styled hair, lilac flowers painted on a silver car”¹.

Highlighting the originality of this phenomenon, the author of the text in “Rzeczpospolita” rightly noted: “The thing is that once it did not seem right to do certain things at a certain age, whereas today no one is surprised. Although a true *kidult* may seem ridiculous. Just as Kuba Wojewodzki, who is old enough to be a grandfather, and yet is a teenage idol, seems to some”².

Frank Furedi, the English sociologist, and author of many publications about this phenomenon, writes of a whole generation *kidults*, whose characteristic features are: 1. Consumer behavior; 2. Style of dress; 3. A return to children’s literature (eg. Harry Potter); 4. Children’s gadgets; 5. Keeping the world at a distance; 6. Spontaneous behavior; 7. Having fun³.

¹ Kidults w średnim wieku, “Rzeczpospolita” (November 7, 2007.), in: <http://www.rp.pl/artukul/67388.html> (June 10, 2015.).

² Ibid.

³ Cf. M. Gębicka-Andrian, Dzieci Piotrusia Pana, “Wprost” 2006, Nr. 22, p. 69.